

Ікебана. Історія і філософія
Юлія Нелідова

За суєтністю днів ми часто не звертаємо увагу на те, як прекрасна природа. Ікебана по-новому відкриває людині навколишній світ, вчить вдивлятися в нього, бачити красу в самих звичайних речах. У книзі зібрані статті автора, які допоможуть глибше зрозуміти мистецтво ікебана, його історію і філософію, представлені приклади робіт для ознайомлення з різними стилями ікебана.

Ікебана

Історія і філософія

Юлія Нелідова

© Юлія Нелідова, 2022

ISBN 978-5-0056-2923-4

Создано в интеллектуальной издательской системе Ridero

Присвячується Панченко Ю. Ю.,
людині, яка мене
надихає.

Композиція в стилі Сьока Сьофутай з півоній.

Автор: Нелідова Ю. М.

Танабата-нана-сю. Автор: Нелідова Ю. М.

Що таке ікебана?

"Ікебану робіть ногами"
Давне повчання

Ікебана – це японське мистецтво розстановки квітів. Воно засноване на дбайливому і уважному ставленні до природи. Слово «ікебана» означає «оживляти квіти». Цей термін закріпився за мистецтвом складання квіткових композицій після 1955 року і узагальнює всі школи і напрямки, як традиційні, так і авангардні. Також існує поняття кадо:[1 – Двокрапкою при транслітерації японських слів позначається довгий звук.], або шлях квітки. Воно з'явилося в середині XIX століття з напрямку хана ітідо: (єдиний шлях квітки), що сформувався в епоху Муроматі (1336–1573), і має більш вузьке, філософсько-естетичне значення. Рослини знаходять друге життя у вигляді творів мистецтва. У той же час ікебана символізує швидкоплинність життя, адже композиції недовговічні. У наш час, як правило, їх зберігають у вигляді фотографій.

Ікебана тісно пов'язана з японським поняттям кісецукан. Воно означає «Відчуття сезону» і дуже цінується в Японії. Японці здавна звертали пильну увагу на зміну пір року. Наприклад, для кожного періоду існували певні забарвлення кімоно, які можна було носити. Протягом усього року японці традиційно вибираються на природу, щоб помилуватися їй. Навесні це ханами (милування квітами), взимку – юкімі (милування снігом), восени – цукімі (милування Місяцем), і момідзімі (милування кленами). Не дивно, що в ікебана прийнято використовувати тільки ті квіти і рослини, які характерні для пори року за вікном. Майстри ікебана намагаються створити таку композицію, яка буде відображати поточний час року і перенесе шматочок природи всередину будинку. Це важливий момент композиції, який ніколи не залишається неоціненим.

«Ікебану робіть ногами» – ці слова здавна передаються з вуст в уста в школах ікебана. Їх сенс полягає в тому, що нам необхідно на своїх ногах підніматися в гори, виходити в поле, для того щоб своїми очима побачити, в яких умовах перебувають рослини, дізнатися і зрозуміти їх характер. Стелиться чи потрібне нам рослина по землі, ховаючись від сонця, або варто багнетом, не боячись ні вітру, ні дощу? Від цього буде залежати і характер нашої композиції. Пройшовшись по місцях проживання рослин, зрозумівши їх природу, придивившись, ми оживляємо квіти, спираючись на розуміння історії та індивідуальності кожної рослини.

Ікебана-це пошавлення квітів. Це не створення форми, яку нам захотілося зобразити. Рослини вже мають одну неповторну форму. Гарненько розглянувши їх і якомога менше змінюючи, ми підкреслюємо їх природну красу, яка в той же час відображає наші думки і почуття – ось, що важливо. Тому, привівши в порядок свої думки, спочатку необхідно подумати: «що я хочу висловити, передати своєю композицією зараз? І яка техніка, рослини, ваза підійдуть для цього найкраще?» І потім приступати до роботи.

Є таке японське вираз: «Глибина таїться в малому». Коли ми відкидаємо все зайве, залишається те небагато, що зберігає наші найглибші думки. Ставлячи ікебана, ми намагаємося прибрати все зайве, щоб підкреслити особливі вигини рослин, форму листя та інші особливості. Ікенобо Сенкей у своєму творі «Справжня витонченість» писав:

«Про мистецтво ікебана зазвичай думають як про копіювання природних форм рослин, як вони ростуть в полях і горах. Однак ікебана не є ні копією, ні мініатюрою. В ікебана ми аранжуємо одну маленьку гілку і одну квітку в безмежному космічному просторі і нескінченному часі, і ця робота вміщує всю душу людини. У цей момент Єдина квітка в нашій свідомості символізує вічне життя.»

Порожній простір відіграє велику роль в композиції і є її частиною, разом з вазою, водою в ній, світлом і т. д.

Красуні та ікебана з бамбуком. Автор: Огата Гекко, 1896 р.

Перша школа ікебана і основні стилі

«Коли пан Ікенобо ставить хоча б одну вазу Татехана, я хочу вчитися через неї будь-якими способами».

Тако Токитака, самурай, XVI ст.

Найдавнішою традиційною школою ікебана вважається школа Ікенобо. «Ікенобо» – це прізвисько багатовікової династії настоятелів храму Роккакудо, або Сіундзан Тьоходзі, в Кіото. Храм був побудований в 587 році за наказом принца Сьотоку (574–622) з метою шанування богині милосердя Ньюірін Каннон. Початок династії Ікенобо пов'язано з ім'ям політичного діяча періоду Асука (538–710) Оно-но-Імоко, який служив імператриці Суйко (554–628) і принцу Сьотоку, при якому одним з його обов'язків стала щоденна установка квіткових підношень перед буддійськими табличками з іменами померлих. Раніше такого звичаю не існувало в Японії. Оно-но-Імоко привіз його з Китаю, куди їздив в 603 році з політичною місією. Згодом принц став і сам покладати квіти до статуї богині Канон, і звичай закріпився в Японії.

Оно-но-Імоко був першим настоятелем храму Роккакудо і жив у хатині біля ставка на його території, за що і отримав прізвисько Ікенобо або «келія біля ставка». Все своє життя він продовжував встановлювати квіткові підношення два рази на день, вранці і ввечері. Згодом його спадкоємці

стали отримувати прізвище Ікенобо і Імена, що починаються на Сен, як і прийняте в чернецтві ім'я засновника династії, Сенму. Ця традиція зберігається досі. Воно-но-Імоко вважається засновником мистецтва ікебана, а ставок, у якого він жив в сьомому столітті, існує по наші дні і розташовується на території храму Роккакудо. Ставок також відомий як місце, де любив купатися принц Сьотоку.

Настоятелі храму Роккакудо в той же час є іємото («глава дому») школи ікебана ікенобо, тобто керують школою, володіють секретами майстерності, присуджують звання і дають дозволи на викладання. Тільки іємото мають право при необхідності вносити зміни в традиційні техніки школи. На даний момент 45-м іємото школи є Сен'ей Ікенобо. 46-м іємото школи стане його дочка Юкі, яка прийняла буддійські обітниця в 1986-му році і отримала ім'я Сенко. У 2015 році вона поміняла ім'я офіційно. Сенко Ікенобо IV стане першою жінкою-настоятелькою храму Сіундзан Тьоходзі.

Мал. 1. Композиція в сувої Тьодзюгіга (XII століття)

Заснування школи Ікенобо відбулося в кінці періоду Муроматі (1333–1568), проте практика установки квіткових композицій тривала всі роки зі смерті Оно-но-Імоко, удосконалювалася і розвивалася в стінах храму Роккакудо і за його межами. Так, в поетичній антології Кокінвакасю 905 року Фудзівара-но-Йосіфуса згадує квіти сакури у вазі у государині Сомедоно, що надихнули його на написання вірша. У «Записках у головах» Сей Сенагон, написаних на початку XI століття, згадуються дві композиції з гілок сакури. Перша являє собою одну єдину гілку у великій вазі, а друга – багато довгих гілок, що звисають вниз. Сей Сенагон описує вазу і помічає довжину гілок. В одному з сувоїв Тьодзюгіга середини XII століття є зображення квіткового підношення божеству (мал. 1). У сувоях Касуга Гоген Генкі 1309 року можна побачити багато ілюстрацій подібних підношень, а в сувої Вокіе Котоба 1351 року – композицію міцугусоку.

Міцугусоку являє собою три церемоніальних предмета, розташованих в певному порядку: свічник праворуч, пахоші по центру і квітова композиція зліва (мал. 2). Гогусоку, композиція з п'яти предметів, виглядає наступним чином: в центрі розташовується чаша з пахошами, з боків від неї два свічника і по краях – дві вази. У звичайні дні на вівтар встановлюється міцугусоку, а гогусоку ставиться тільки в особливих випадках, наприклад, в день переходу Будди в нирвану. Якщо ж розмір вівтаря не дозволяє розташувати на ньому гогусоку, дозволяється встановлювати міцугусоку. На церемоніальних вазах, кахин, є виступи і візерунки. Виступ на вазі, або «плавник», повинен розташовуватися спереду композиції, зображення півонії – із зовнішнього боку (тобто зліва в міцугусоку або зліва і справа в гогусоку), зображення гліцинії поміщається з внутрішньої сторін (поруч з чашею з пахошами в міцугусоку або свічниками в гогусоку).

Мал. 2. Набір предметів міцугусоку в храмі Бансеїн, Цусіма[2 - Офіційний сайт Цусіма. URL: <http://tsushima-iju.jp/bansyouin>]

Ці композиції відносяться до часу популярності буддійської секти «Чиста Земля», в якій особливе місце відводиться Будді Аміда. Секта з'явилася в Японії в XI столітті і мала значний вплив на формування мистецтва ікебана. Так, стиль композицій Сьока Сьофутай («класична Сьока», також може називатися Сейка Сьофутай), який ми знаємо зараз, має форму, ідеально вписується в міцугусоку або гогусоку: з одного боку, композиція досить скромна, гілки майже не залишають меж вази, як якщо б поруч знаходилася чаша з пахощами або свічник (мал. 3).

Мал. 3. Сьока Сьофутай. Автор: Нелідова Ю. М.

Заснування школи Ікенобо датується 1542 роком, коли була написана остання версія сувою Сенно Куден («усне повчання Сенно Ікенобо»), який також шанобливо називають Омаки. Найбільш рання версія датується 1523 роком. До цього часу квіткові композиції вже вийшли за межі храмів і встановлювалися в будинках аристократів під назвою Татехана, «стоячі квіти». Татехана складалася з двох елементів: вертикального високого сін (як правило, гілки вічнозелених дерев) і сітакуса (квіти і\або трава), розташованого внизу навколо сін. До XVI століття існувало багато майстрів квіткових композицій, таких як Рюамі, Танигава Нюдо та інші. Однак Сенно Ікенобо в своєму Повчанні визначає ставлення до квітковим композиціям в минулому як до мистецтва тільки заради краси, без філософської складової. Своїх учнів він закликає до пізнання життя і природи рослин і відображення в композиціях їх природної краси, сутності і середовища проживання, до використання всіх частин рослини (крім коренів, їх символізує ваза). Сенно Куден створює глибоку духовну основу для шляху квітки, згідно з якою слід прагнути показати не стільки красу рослини, скільки його характер і природні якості. З цього періоду Татехана школи Ікенобо починає відображати за допомогою декількох гілок, квітів і\або трав цілі природні пейзажі: гори, ставки, рівнини, і дозволяє побачити в композиції цілий світ.

Близько 1600 року Татехана починає називатися Рікка і стає більше і пишніше. Це трансформація відбувається під впливом Сенко Ікенобо (1536–1621) і його спадкоємця Сенко другого (1575–1658), відомих своєю майстерністю у вищих колах суспільства. Сенко Ікенобо виділив сім елементів, складових Рікка, і у композицій з'явилася встановлена конструкція. Сенко другий в 1629 році провів грандіозний фестиваль

композицій Рікка в імператорському палаці для Його Величності Го-Мідзуноо. Сенно Куден та інші перші рукописи про Татехана і Рікка передавалися у вузькому колі, знання намагалися зберегти в таємниці. Проте, до XVII століття Рікка починає поширюватися і серед простих городян, виходить багато книг і посібників зі складання композицій. Всі вони були написані під впливом Сенно Куден і несли таку ж філософію. Особливість Рікка полягає в здатності в невеликій вазі відобразити природу і весь Всесвіт. Головний елемент Рікка символізує центр буддійського світу гору Сумеру, а навколишні елементи малюють пагорби, водоспади, місто. Через створення композицій і через милування ними людина прагне пізнати суть світобудови.

Одночасно з Татехана і Рікка продовжували існувати більш прості види композицій, які в даний час відносять до стилю Ранне Нагеіре («вкинути у воду квіти»). По суті, це були будь-які композиції, що не відносяться до Татехана або Рікка і не вимагають володіння складною технікою. При їх постановці робився упор на природність і красу рослин, їх природні якості. У XVII столітті форма і техніка постановки Рікка стали строго регламентованими і закріпленими в численних публікаціях. За стилем Нагеіре також стали випускатися праці, проте ідея стилю була протилежною: просто показати красу і якості рослини, а не все світобудову. Рікка асоціювалася з традиційним буддизмом і встановлювалася на вівтарях і в багатих апартаментах, Нагеіре ж – з дзен-буддизмом і повсякденною обстановкою. Нагеіре розвивалася як протилежність стандартизованої Рікка, але обидва стилі, тим не менш, прагнули показати одне і те ж: красу і глибину природи.

У XVIII столітті в Японії поширюються ідеї простої елегантності, які дають поштовх формуванню нового стилю ікебана, відомого сьогодні як Сьока або Сейка, «свіжі живі квіти». Ця назва з'явилася в XIX столітті, а спочатку стиль позначався словом «ікебана». Стиль виник з симбіозу Рікка і Нагеіре і став настільки популярним, що в зараз ікебаной називається все японське мистецтво постановки рослин у вазі в цілому. У композиціях стилю Сьока важливу роль відіграє порожній простір, що є частиною аранжування і нагадує про вплив дзен-буддизму на формування стилю. У той же час три основні елементи Сьока, які були визначені в другій половині періоду Едо, беруть свій початок в семи основних елементах Рікка. У школі Ікенобо це сін, що символізує Небо, тай, або Земля, і сое, людина. В інших школах назви елементів можуть злегка відрізнятись, проте їх символізм зберігається. Спочатку різниця між Нагеіре і Сьока не була очевидна, але протягом XVIII століття ці стилі поступово розділилися за ознакою наявності (Сьока) або відсутності (Нагеіре) чітко встановлених форм композицій. Нагеіре також має три обов'язкових елемента (сін, сое, тай), проте на відміну від елементів Сьока вони можуть розташовуватися в просторі досить вільно.

Надалі ці стилі змінювалися, допрацьовувалися, народжували нові варіанти композицій. В кінці періоду Едо (1603–1868) з'явилася Рікка з 9 елементів. В епоху Мейдзі (1861–1912) були встановлені єдині правила постановки Рікка, і стиль отримав назву Рікка Сьофутай, або «класична рікка», з 7 або 9 обов'язкових елементів. Правила постановки Сьока також визначилися в цей період, і стиль був перейменований в Сьока Сьофутай. У 1977 році іемото школи Ікенобо розробив новий стиль Сьока (мал. 4), Сьока Сімпутай («Нова Сьока»). У 1999 році Сен'ей Ікенобо представив ще один стиль, Рікка Сімпутай («Нова Рікка»), заснований на традиційній естетиці з додаванням сучасних свіжих ідей. Рікка Сімпутай і Сьока Сімпутай добре підходять для аранжування в сучасному інтер'єрі. До основних стилів школи Ікенобо також відносяться Морібана, композиції в плоскій вазі, і Дзіюка, «вільні квіти». Стиль Морібана в 1895 році розробив Унсін Охара, засновник школи Охара, у зв'язку з вестернізацією житлових приміщень Японії. Стиль Дзіюка формувався приблизно в той же час, а назву отримав в 1922 році. Ці два стилі дозволяють використовувати європейські квіти і рослини, а Дзіюка допускає використання і неживого матеріалу, такого як сітка, фольга і все, що викликає творче натхнення у автора композиції.

Мистецтво ікебана, немов живий організм, змінюється разом з епохами, відображаючи життя суспільства і тонко реагуючи на його настрої. У відповідь на вимоги сучасної людини, перетворення в архітектурі і т. д. змінюються і стилі ікебана. При цьому традиційні варіанти дбайливо зберігаються і продовжують радувати око на виставках і фестивалях, в храмах і в житлових будинках.

Автор: Нелідова Ю. М.

Реставрація Мейдзі і нові школи ікебана

У період Едо школи ікебана перебували під заступництвом сьогунату, військового уряду Японії. Реставрація Мейдзі поклала край правлінню сьогунату, і всі напрямки ікебана, втративши покровителів і учнів з числа великих феодалів, прийшли в занепад. У зв'язку з політичними змінами в країні устремління городян в цей час також перебували поза сферою традиційних мистецтв. Багато шкіл були закриті, а їх іемото, тобто керівники, які володіють секретами майстерності, перебралися з великих міст в глибинку в пошуках заробітку. Консервативна школа Ікенобо, яка підтримувала особливо тісні зв'язки з сьогунатом, переживала сильну кризу. У цих умовах багато іемото дозволили жінкам вивчати мистецтво ікебана на професійному рівні і дали їм можливість отримувати дозволи на викладання. До періоду Мейдзі ікебана була виключно чоловічим заняттям, тепер же вона разом з чайною церемонією стала обов'язковим предметом для дівчаток в загальноосвітніх школах. У 1890 році уряд Мейдзі провів реформу освіти, в рамках якої були введені предмети моральної освіти, що включали

заняття ікебаною. З 1906 року стали випускатися жіночі журнали з порадами про виховання дітей, кулінарії і т.п., покликані допомогти жінкам бути «рьосайкенбо», «хорошими дружинами і мудrimi матерями». Стали видаватися і випуски з уроками поставки композицій, і незабаром ікебана стала частиною необхідних для «рьосайкенбо» умінь.

На тлі занепаду старих шкіл сформувалася нова, що отримала назву Бундзін-ха, або «група інтелектуалів». Вона з'явилася слідом за новими напрямками малювання, які називалися бундзінга. Члени Бундзін-ха виступали проти усталених правил і регламентацій у постановці квіткових композицій. Вони були вихідцями з різних верств суспільства, представляли різні професії і займалися ікебана у вільний час. Їх композиції, що отримали назву бундзін-іке, були поетичні, ліберальні і привносили свіжі ідеї в аранжування. Нерідко члени Бундзін-ха запрошувалися новим урядом для постановки композицій на прийомах і громадських заходах, проте з початком гонінь лібералів їх діяльність припинилася.

У 80-ті роки XIX століття в Японії у зв'язку із зростанням націоналістичних настроїв у суспільстві і новим політичним курсом встановилася сприятлива обстановка для поживлення традиційних мистецтв. Іємото багатьох шкіл повернулися у великі міста і відсвяткували відродження своїх шкіл великими виставками з канонічними композиціями. Школа Ікенобо також відновила свою діяльність. Націоналісти підтримували різні школи ікебана, яких до японо-китайської війни (1894–1895) з'явилося більше сотні. Нові школи утворювалися різними шляхами. У рідкісних випадках іємото міг сам дати своєму учневі дозвіл на заснування власної школи. Так, наприклад, з'явилася школа Охара, існуюча донині. Її засновник Охара Унсін, будучи учнем школи ікенобо, вразив іємото новим стилем композицій і отримав дозвіл на заснування нової школи, якщо йому вдасться знайти собі учнів. У 1867 році в місті Кобе О'хара провів виставку композицій, широко висвітлену ЗМІ, і набрав перших учнів у свою школу. Іноді нові школи створювалися під виглядом відродження старих шкіл, проте, як правило, їх стилі і техніки сильно відрізнялися від традиційних. Проте, такий хід залучав до школи багатьох учнів, орієнтованих на підтримку культури і традицій. Так, наприклад, в 1915 році була повторно відкрита школа Сага Горю. Її іємото Цудзії Косю був прихильником нового стилю морібана, спроектованого майстром Охара. Інша відома в наші дні по всьому світу школа Согецу, як і школа Охара, була заснована учнем школи Ікенобо Тесігахара Софу (1900–1979). Тесігахара навчався мистецтву ікебана у свого батька, майстра школи Ікенобо, проте потім визнав, що канонізовані стилі і техніки перешкоджають вільному творчому самовираженню і заснував свою школу. Подібне самопроголошення себе іємото – це найбільш частий спосіб виникнення нових шкіл ікебана.

Історія стилю Морібана

«Поля, гори, береги з'являються в їх природному вигляді», – писав засновник першої школи ікебана Ікенобо Сенно в сувої Сенно Куден («Усне повчання Сенно Ікенобо»). Ці слова найкраще описують стиль Морібана, що з'явився більш ніж триста років тому. Протягом багатьох століть в Японії

розвивалося і відточувалося мистецтво постановки квіткових композицій, що увібрало в себе глибоку релігійно-ідейну складову і символізує один із способів духовного самовдосконалення. Шлях квітки, або Кадо:, крім відточування майстерності і вивчення технік постановки вимагає виховання певних якостей характеру, таких як уважність і дбайливе ставлення до навколишнього світу. За словами майстра ікебана Фурукава Хіроtaка для вдалого згинання гілки або стебла необхідно повністю відкинути всі зайві думки і зосередитися на поточному моменті, бути тут і зараз і відчувати рослина. Для цього необхідна внутрішня дисципліна, виховання якої – це нелегкий і довгий шлях. Стиль Морібана своєю свободою постановки, яскравістю і пишністю виділявся на тлі традиційних композицій і спочатку був відкинутий діячами мистецтва того часу. Однак, пройшовши через ряд перетворень, він зміг завойовувати серця людей і заслужено зайняти своє місце серед найбільш популярних в наші дні стилів ікебана (мал. 1).

Мал. 1. Весняна Морібана. Автор: Нелідова Ю. М.

У період Едо (1603–1868) школи ікебана перебували під заступництвом військового уряду Японії. Реставрація Мейдзі поклала край правлінню сьогунату, і всі напрямки ікебана прийшли в занепад. У цей непростий для мистецтва час майстер ікебана Охара Унсін (1861–1916), який викладав в області Кансай, винайшов новий стиль, пізніше отримав назву Сідзен Морібана («природна Морібана»). Майстер Охара встановлював гілки і квіти, прагнучи зобразити в плоскій вазі будь-якої природний пейзаж у всій його красі (мал. 2). Перш плоскі вази в ікебана не використовувалися.

Мал. 2. Сідзен Морібана. Автор: Охара Коун, 2-й іємото школи

Майстер Охара народився в 1861 році в місті Мацуе префектури Сімане. При народженні його звали Такада Фусагоро. У 1880 році він переїхав до Осаки, де став прийомним сином сім'ї Охара і отримав ім'я Охара Унсін. Там же він вступив на навчання в школу ікебана Ікенобо. Проектування нового стилю в плоскій неглибокій вазі було розпочато ним в 1894 році, коли Охара став регулярно підніматися в гори. Передбачається, що на новий стиль його надихнув гірський ланцюг Накаяма поблизу міста Такарадзука в префектурі Хього. Ця місцевість багата різноманітними рослинами, придатними для ікебана, і славиться своїм садовим мистецтвом. В кінці XIX століття тут були особливо популярні встановлюються на підносі мініатюрні сади «бонсекі» і пейзажі «бонкей». Перш ніж спроектувати новий стиль Охара провів ретельне вивчення матеріалу. Дослідження сюссе:», тобто природних

властивостей і особливостей рослин, проводилося ним в горах Накаяма. Це вкрай скеляста місцевість, на якій глибоко пустити коріння рослинам дуже важко. Тут, посеред каменів, то тут, то там можна побачити оазиси з високого дерева (японська сосна, гірська сакура, дуб та ін.), навколо якого росте кілька нижчих дерев і чагарників (піеріс, воскове і лакове дерева, ялівець та ін.) і трави (папороті, низькорослий бамбук та ін.). Через сильні гірських вітрів гілки дерев тут приймають химерні звивисті форми, ідеально підходять для створення цікавих композицій ікебана. Убогість і кислотність ґрунту призводить до того, що листя і голки рослин виростають меншого, ніж в звичайних умовах, розміру. Це робить їх відмінним матеріалом для мініатюрного пейзажу у вазі, що і представляє з себе стиль Сідзен Морібана.

Охара використовував ті ж Підноси і неглибокі плоскі миски, що використовуються для бонкей, і композиції Сідзен Морібана на перший погляд нагадували пейзажі бонкей. Однак Сідзен Морібана

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=67402829&lfm=196351992) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примечания

1

Двокрапкою при транслітерації японських слів позначається довгий звук.

2

Офіційний сайт Цусіма. URL: <http://tsushima-iju.jp/bansyouin>